

02. KVALITET VAZDUHA

PREGLED

Nema napretka u pravcu usvajanja planova za kvalitet vazduha. Neophodno je bez odlaganja ubrzati usvajanje planova za kvalitet vazduha za Beograd i druge gradove, kao i obezbediti transparentnost procesa i učešće javnosti u procesu. Nacrt nacionalnog plana smanjenja emisija (NSPE) dostavljen je Sekretarijatu Energetske zajednice 31. decembra 2015. godine. Međutim, taj plan još uvek nije usvojen, a sam dokument nije javno dostupan; iz tog razloga ne možemo komentarisati sadržaj NPSE.

Kako je istaknuto u prethodnom izveštaju Koalicije¹⁵, treba obezbediti potpuno funkcionisanje sistema za monitoring kvaliteta vazduha da bi se mogli dati objektivni podaci o kvalitetu vazduha u zemlji. Srbija ima zadovoljavajući sistem za monitoring kvaliteta vazduha, koji je prethodnih godina dobijao podršku EU za infrastrukturu i izgradnju kapaciteta. Međutim, od ključnog značaja je to da nadležni organi održavaju i u dovoljnoj meri finansiraju sistem za monitoring.

SPROVOĐENJE PROPISA

Uopšteno govoreći, kvalitet vazduha u Srbiji pogoršao se u poređenju sa 2014. godinom. Nema napretka u usvajanju i primeni planova za kvalitet vazduha.

Dostupnost podataka iz sistema za monitoring i kvalitet podataka su lošiji nego 2014. godine. Štaviše, u dve od osam urbanih aglomeracija kvalitet vazduha se pogoršao u poređenju sa 2014. godinom. Dve urbane aglomeracije imaju isti kvalitet vazduha – veoma zagađen vazduh – kao i 2014. godine. Za tri urbane aglomeracije podaci nisu dostupni.

Iz godine u godinu kontinuirano varira broj potpuno funkcionalnih jedinica za automatsko merenje, a nedoslednosti postoje i u broju i tipu odabranih parametara koji će se pratiti. Naime, za 2015. godinu, PM10¹⁶, merene su na samo šest od četrdeset i jedne stanice za automatsko merenje (SAM), što je nedovoljno da se dobije šira slika o izloženosti opšte populacije zagađenju.

Ažurirani godišnji podaci o kvalitetu vazduha pokazuju da četiri urbane aglomeracije

15 https://rs.boell.org/sites/default/files/uploads/2016/02/coalition27_shadow_report_2015.pdf
16 RM10 su suspendovane čestice prečnika 10 mikrometara ili manjeg.

od osam, koliko ih ima u Srbiji, spadaju u treću kategoriju kvaliteta vazduha, i u njima nekoliko zagađujućih materija prelazi granice tolerancije. U svih pet aglomeracija za koje su dostavljeni podaci kvalitet vazduha se pogoršao ili je ostao u istoj kategoriji – prekomerno zagađen.

Zakonom o zaštiti vazduha¹⁷ od lokalnih organa vlasti zahteva se da objavljuju mesečne izveštaje o kvalitetu vazduha na osnovu podataka prikupljenih iz lokalne mreže mernih stanica i sa mernih tačaka. Izveštaji bi trebalo da budu dostupni javnosti – objavljeni u medijima i na veb sajtovima organa autonomne pokrajine i organa lokalne samouprave. Međutim, naša analiza veb sajtova organa autonomne pokrajine odnosno lokalne samouprave pokazala je da je teško naći podatke o kvalitetu vazduha zbog loše organizacije informacija. U nekim slučajevima podaci su bili zastareli, dok su u drugim podaci bili ažurni, ali nisu bili predstavljeni onako kako je predviđeno zakonom. Prema Zakonu, izveštaji o kvalitetu vazduha moraju sadržati tabele, grafikone i tekstualno objašnjenje podataka. Međutim, izveštaji o kvalitetu vazduha često sadrže samo grafički prikaz podataka bez objašnjenja graničnih vrednosti. Granične vrednosti su pravno obavezujuće koncentracije zagađujućih materija u vazduhu koje se ne smeju prekoračiti. Prikazivanje podataka samo u formi grafikona otežava (nestručnoj) javnosti da tumači podatke i ne pokazuje jasno da li su emisije zagađujućih čestica u okviru dozvoljenih granica. **Dalje, ovi podaci se objavljuju najmanje mesec dana nakon što su zabeleženi; kao rezultat toga, javnost ne dobija pravovremene informacije o (visokim) nivoima zagađujućih materija u vazduhu kada su granične vrednosti pređene.**

Veliki broj podataka o kvalitetu vazduha prikupljenih širom zemlje na lokalnom nivou ne smatra se zvaničnim podacima. Standardi i pravila kojima se uređuje monitoring kvaliteta vazduha predviđaju da se kvalitet vazduha mora meriti korišćenjem automatskog sistema za merenje, kao što je državna mreža automatskih mernih stanica za monitoring kvaliteta vazduha, koju čini 37 stanica. Međutim, na mnogim lokacijama podaci o kvalitetu vazduha se mere manuelno u lokalnoj mreži mernih stanica. Iako ove merne stanice koriste akreditovane manuelne metode, Zakon ne priznaje podatke o kvalitetu vazduha izmerene na ovaj način. Time veliki obuhvat podataka o kvalitetu vazduha širom zemlje ostaje izvan zvaničnih statistika, kao i realan uvid u stanje kvaliteta vazduha u sredinama koje nisu pokrivene automatskim merenjima, što je naročito opasno kada se radi o lokalitetima na čijoj se teritoriji nalaze i evidentirani i neevidentirani zagađivači.

Takođe dosta zabrinjava postupak javne nabavke za pružanje usluge monitoringa kvaliteta vazduha na lokalnu (laboratorije). Kako je utvrđeno zakonom, ugovor se dodeljuje ponuđaču koji je ponudio najnižu cenu, bez obzira na kvalitet merenja i procese analize, per se. To znači da lokalni pravni subjekti sa visoko kvalifikovanim osobljem koji su investirali u opremu za automatsko merenje, uključujući mrežu Instituta za javno zdravlje, ne mogu dobiti ugovor, već će on biti dodeljen ponuđaču koji je dao najjeftiniju ponudu. Ovakav proces je pogrešan i treba uvesti postupak koji će voditi do najkvalitetnijih podataka.

17 http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastiti_vazduha.html.

PREPORUKE

Sprovođenje propisa

- Odgovorni akteri za monitoring kvaliteta vazduha treba da obezbede kvalitetno održavanje sistema za merenje, i dostupnost podataka naročito za urbane aglomeracije poput Beograda.
- Treba unaprediti međusektorsku saradnju da bi se omogućilo potpuno sprovođenje važećih pravnih propisa u zemlji.
- Lokalne samouprave/gradovi treba da poboljšaju kvalitet, vidljivost i pristup podacima o kvalitetu vazduha.